

Lausunto maa- ja metsätalousministeriölle kansallisen vesihuoltouudistuksen visiosta ja toimenpideohjelmasta

Lausuntopyyntö	Maa- ja metsätalousministeriö on pyytänyt lausuntoa kansallisen vesihuoltouudistuksen visiosta ja sen toimeenpano-ohjelman luonnoksesta. Kansallisella vesihuoltouudistuksella etsitään ratkaisuja Suomen vesihuollon uudistamiseen ja toimintaympäristön muutosten ennakointiin. Tavoitteena on varmistaa kaikille vesihuoltolaitosten asiakkaille turvallinen ja laadukas vesihuolto sekä edistää mm. uuden teknologian keinoin vesihuollon energia- ja resurssitehokkuutta. Lausunto tulee antaa maa- ja metsätalousministeriölle 8.2.2020 mennessä.
Taustaa	Kuopion kaupungissa vesihuollon kehittämis- ja järjestämistehtävistä vastaa kunnallistekninen suunnittelu ja vesihuollon valvontatehtävistä vastaa Kuopion ympäristöterveydenhuolto sekä Kuopion alueelliset ympäristönsuojelupalvelut. Lisäksi Kuopion kaupungin alueella toimii 40 vesihuoltolain mukaista vesihuoltolaitosta, jotka huolehtivat toiminta-alueillaan vesihuollosta. Kuopion alueella on myös kolme ns. tukkuvesiyhtiötä.
Lausunto	<p>Tämän lausunnon on valmistellut kunnallistekninen suunnittelu, joka vastaa vesihuollon järjestämis- ja kehittämisestä valmistelusta. Kunnallistekninen suunnittelu lausuu vesihuoltouudistuksen visioista ja toimeenpano-ohjelmasta seuraavaa:</p> <p>Vesihuoltouudistukseen on nostettu kuusi keskeistä tavoitetta, joiden toteutumisesta on tarkoitus raportoida säännöllisesti. Lausunnolla olevassa ohjelmassa esitetyt tavoitteet ovat selkeitä ja hyviä, mutta kaipaavat joiltakin osin vielä täsmentämistä.</p> <p>Toimiva lainsäädäntö ja valvonta</p> <p>Toimivan lainsäädännön ja valvonnan uudistamisen tavoitteeksi on esitetty kehittää lainsäädäntöä käytännönläheisemmäksi, jolloin lainsäädäntö on hyödyllinen sekä vesihuoltolaitoksen että asiakkaan näkökulmasta. Nykyinen lainsäädäntö on melko toimiva, mutta se kaipaavaa täsmentämistä joiltakin osin ja yhteensovittamista muun lainsäädännön kanssa, jotka ovat mahdollisesti toisen ministeriön toimivallassa. Keskeisenä kohtana vesihuoltolainsäädännön uudistuksessa tulisi tarkastella toiminta-alueella sijaisevien kiinteistöjen osalta liittämismahdollisuusasiaa, jotta se on olisi yhdenmukainen ja tasa-arvoinen asuinpaikan sijainnista riippumatta sekä että se osaltaan turvaisi myös vesihuoltolaitosten toimintaedellytyksiä. Vuonna 2014 tapahtuneen vesihuoltolain muutoksen yhteydessä tehty liittämismahdollisuuden lieventäminen taajamien ulkopuolisilla alueilla on johtanut epäselvään tilanteeseen. Oikeuskäytänteiden mukaan maankäyttö- ja rakennuslain nojalla myönnettävillä rakennus- tai toimenpideluvilla ei kiinteistöä voida velvoittaa liittymään vesihuoltoon, vaikka kiinteistö</p>

29.1.2021

sijaitisi vesihuoltolaitoksen toiminta-alueella. Tämä on johtanut siihen, että kiinteistöjen on mahdollista rakentaa omat kiinteistökohtaiset vesihuoltojärjestelmät, vaikka sijaitsevat vesihuoltolaitoksen toiminta-alueella. Toiminta-alueella sijaitseville kiinteistöille on myönnetty jopa uudiskohteissa rakennuslupia omien vesihuoltojärjestelmien rakentamiseen ja toimenpidelupia kiinteistökohtaisten jätevesijärjestelmien uusimiseen eli käytännössä uuden järjestelmän rakentamiseen, joka heikentää vesihuoltolaitosten taloudellista ja asianmukaista vesihuollosta huolehtimiskykyä. Asukkaat kokevat asian epätasa-arvoiseksi ja johtaa osaltaan laitosten taloudellisen tilan heikentymiseen tai siihen, että laitosten talous ei ole kestävällä pohjalla. Myös tältä osin maankäyttö- ja rakennuslainsäädäntöä tulisi yhtenäistää vesihuoltolainsäädäntöä vastaavaksi. Kho:n ratkaisujen mukaan kunnalla on kuitenkin velvollisuus vesihuoltotarpeen mukaan määrittää toiminta-alue, eikä se perustu asukkaiden verkostoihin liittymishalukkuuteen, ja toisaalta vesihuoltolaitoksella on toiminta-alueella velvollisuus rakentaa vesihuolto alueelle, jos kiinteistö vaatii palveluita. Kunta joutuukin tekemään entistä tarkemman selvityksen toiminta-alueen laajentamisen edellytyksistä, kun kyseessä on jo toteutunut maankäyttö. Myös juuri voimaan tullut juomavesidirektiivi edellyttää, että jäsenvaltioiden on jatkossa tunnistettava ne sosiaaliset ihmisryhmät, joilla on riittämätön vesihuolto ja näiden ryhmien veden saatavuutta on parannettava. Valtion tulisi osaltaan tehdä vesihuoltoa parantavia toimenpiteitä ja osallistua merkittävästi myös näiden toimenpiteiden rahoittamiseen.

Yksi keskeinen nykyisen vesihuoltolainsäädännön puute on, että vesihuoltolaitosten toimintaa valvovaa viranomaista ei ole määritelty. Nykyisin ei ole olemassa toimivaltaista viranomaista, joka valvoisi, että vesihuoltolaitoksen toiminta on asianmukaista, hyvien tapojen mukaista ja taloudellista. Vesihuoltolaitokset eivät aina huolehdi toiminta-alueellaan verkoston rakentamisvelvoitteista, jolloin valvontaviranomaisen puuttuessa kiinteistönomistaja jää ilman vesihuoltopalveluita. Vesihuoltolaitosten toimintakaan ei välttämättä täytä lainsäädännössä asetettuja minimivaatimuksia, mutta keinoja vaatimusten täyttämiseksi ei ole. Valvontaviranomaisen resurssit tulisivat vahvistaa ja säätää esim. liittämismaksuista vapautuksen hakeminen maksulliseksi. Lainsäädännön keinoin voidaan turvata vesihuoltolaitoksen toimintaedellytykset myös taloudellisilta osin.

Yhtenä kohtana toimiva lainsäädännön ja valvonta 2030 kohtana on ottaa käyttöön hyvä vesihuollon kriteeristö. Kriteeristö tulee luoda ja kehittää siten, että se on kaikille selkeästi ymmärrettävä, yksiselitteinen ja kerättävät tiedot helposti saatavilla. Esim. Veetissä on syötettävä asukasmäärä, mutta laitoksilla on tiedossa liittyneiden kiinteistöjen määrä, ei asukasmäärää, jolloin Veetiin ilmoitettava asukasmäärä on vain karkea arvio.

Vesihuoltolaitosten talouden ja toiminnan laadun valvonnan tehostaminen on tärkeää ja kuten jo aiemmin mainittiin, puuttuu nykytilanteesta. Kestävä talouteen pääsemisen keinoina voisi olla laatia kaikille vesihuoltolaitoksille taksarakennemalli tai taksan muodostumisen periaatteet liittymis-, perus- ja käyttömaksujen osalta sekä

vaatia noudattamisvelvollisuutta. Tällöin parannettaisiin laitosten talouden hallintaa ja yhdenmukaistettaisiin ja saataisiin vertailukelpoiset sekä läpinäkyvät maksut eri vesihuoltolaitosten kesken. Myös valvontaa ja keinoja ali- ja ylihinnon estämiseksi tulisi selvittää. Joillakin pienillä laitoksilla on tarkoitus pitää taksat mahdollisimman pieninä, jolloin tulevaisuudessa laitos ei kykene tekemään saneerausinvestointeja.

Vesihuoltolaitosten toimintaedellytysten turvaaminen on yksi keskeisiä päämääriä, johon vesihuoltolain uudistuksella tulisi päästä. Nykyisin pienillä tai keskisuurilla vesihuoltolaitoksilla ei ole välttämättä valmiutta vastata vesihuolto- ja terveydensuojelulainsäädännön vaatimuksiin tai toimintaympäristössä tapahtuviin muutoksiin. Eri ministeriöiltä tulevat vesihuoltoon liittyvät vaatimukset vaihtelevat ja mahdollisesti samoja vaatimuksia tulee eri lainsäädäntöjen kautta. Alueellisen yhteistyön kehittäminen on tärkeää, mutta operointipalvelujen ja pätevän henkilöstön saatavuus on keskeinen haaste. Yhteistyön tekeminen ei riitä, koska pienissä laitoksissa yksikkökustannukset voivat kasvaa kohtuuttomiksi. Erityisesti vesiosuuskunnilla on haasteena henkilöstön ikääntyminen, eikä uusia henkilöitä tahdota löytää edes hallituksiin. Vastuut voivat olla osittain myös epäselvät tai niitä ei kaikilta osin tiedetä. Toiminnassa tulisikin jatkossa kiinnittää entistä enemmän huomiota myös hallitusten jäsenten koulutukseen ja neuvontaan. Hallitusten jäsenille voisi olla pätevyysvaatimuksena lyhyt, esim. vesityökorttia vastaava osaamisvaatimus.

Laitoskoon kasvattamisella voitaisiin edistää tavoitteisiin pääsyä. Vesihuoltolaitosten ja vesiosuuskuntien yhteistyötä tulisi yhä edelleen lisätä ja tukea esim. vesiosuuskuntien yhdistymistä isommiksi kokonaisuuksiksi. Näin yksikkökustannukset saataisiin alhaisemmaksi ja palvelutasoa nostettua toimintavarmemmaksi. Laitoskoolle voisi antaa minimivaatimuksen, joka voisi olla esim. 1000 kiinteistöä (taloutta).

Alueelliseen suunnitteluun tulee ely-keskusten ja vesihuoltolaitosten ohella kytkeä myös kunta, joka vastaa omalta osaltaan alueiden maankäyttöpoliitikasta. Suunnitteluvastuita tulisikin selkeyttää, jotta vesihuoltolaitoksen tekemä suunnittelu ei johda laitospohjaiseen "osaoptimointiin", jolloin toisen vesihuoltolaitoksen tarve voi jäädä huomioimatta.

Kehittämissuunnitelman laatimisvelvoite tulisi palauttaa kuntien vastuulle ja myös ely-keskukset tulisi velvoittaa tekemään vesihuollon edistämissuunnittelua, jolloin vesihuoltoon liittyviä kysymyksiä olisi mahdollista selvittää ja ratkaista maakuntatasolla. Tällä tavoin voitaisiin paremmin huolehtia mm. pohjavesivarojen kestävästä käytöstä, saada entistä laitosmaisempaa vesihuoltoa sekä parantaa vesihuoltolaitosten toimintavarmuutta (yhdysvesijohdot ja siirtoviemärit). Valtioon tulisi tukea ja rahoittaa tällaisten hankkeiden toteuttamista. Kuntien vastuulla olevassa kehittämissuunnittelussa tulisi kiinnittää huomiota myös taajamien ulkopuolisiin, toteutuneen maankäytön mukaisiin alueisiin, jossa vesihuolto on teknistaloudellista sekä parhaiten hoidettavissa keskitetyillä vesihuoltopalveluilla. Jos

29.1.2021

kunta haluaisi tarjota uusia asumismahdollisuuksia maaseudulla (taajamien ulkopuolella), ei nykyinen lainsäädäntö oikein luo tälle edellytyksiä osin epäselvän liittämismahdollisuusasian vuoksi.

Vesihuoltolaitoksen omaisuuden arvosta ja kunnosta tulee huolehtia siten, että tarvittavat investointitarpeet on huomioitu sekä lyhyen että pitkän tähtäyksen investointisuunnittelusta esim. vedenjakelu-alueittain/jätevedenpurkualueittain. Korjausvelan kasvattaminen lisää riskejä vesihuollon toimintavarmuuteen, joten myös saneerausinvestointien suunnitteluun tulee kiinnittää huomioita. Kuitenkaan pelkkä saneerausinvestointien suunnittelu ei ole riittävä toimenpide, vaan suunnitelman mukaiset kohteet olisi myös toteuttava ja niiden toteutumista tulisi seurata.

Kohdennettua neuvontaa tulisi kohdistaa myös vesihuoltolaitosten vastuuhenkilöille, kuten hallitusten jäsenille. Apua tarvitseva vesihuoltolaitos voi tarvita myös jäteveden johtamisen osalta neuvontaa, jolloin terveys- ja ympäristöviranomaisen ei vastaa asiasta. Neuvontatarvetta voisi selvittää ja organisoida myös vesihuollon järjestämisestä ja kehittämisestä vastaavan kunnan kanssa, koska vesihuollon valvontaviranomaiset eivät ole välttämättä ole ko. kunnan organisaatioita.

Digitalisaatio tulee tulevaisuudessa nousemaan keskeiseksi toimintavarmuutta ja vesihuoltolaitoksen toiminnan laatua parantavana ja kustannuksia pienentävänä tekijänä. Pienille ja keskisuurille vesihuoltolaitoksille tulisikin keskitetysti edistää yhteisiä verkostotietojärjestelmiä. Järjestelmien tulisi tukea osaltaan omaisuuden hallintaa sekä laitosten selvillä olo- ja tiedotusvelvollisuutta. Järjestelmille tulisi määritellä tarvittavat rajapinnat, jotka mahdollistaisivat esim. etäluettavien vesimittarien käyttöönoton sekä veden virtaama- ja painetietojen keräämisen laiteriippumattomasti.

Häiriötilannesuunnitteluvuoroitusta tulisi täsmentää asetuksella asettamalla vesihuoltolaitosten varautumissuunnitelmalle minimivaatimukset.

Pääsääntöisesti nykyinen vesihuoltolaki on toimiva, mutta kaipaa joitakin täsmennyksiä. Vesihuoltolaissa on muistettava myös peruskunnan rooli, koska valvontaviranomaiset eivät välttämättä ole peruskunnan organisaatiossa ja näin ollen tietojen kulkemisessa vesihuoltoasioissa voi olla haasteita.

Lausunnon on valmistellut vesihuoltoinsinööri Päivi Rissanen, puh. 044-7185303 tai email. paivi.rissanen@kuopio.fi.

Jari Kyllönen
apulaiskaupunginjohtaja

Asiakirja on allekirjoitettu koneellisesti Kuopion kaupungin asian-

hallintajärjestelmässä. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Liitteet

Jakelu

Maa- ja metsätalousministeriö

Tiedoksi